

„Viktor János szellemes tanulmánya Rab Zsuzsa Andersen-fordításainak előszavaként jelent meg 1959-ben.

Andersen fantáziája szinte kizárólag műveinek formális kidolgozásában érvényesült, abban a képességében, hogy megfigyeléseit mesteri módon tudta átültetni fikatív személyek, vagy akár megszemélyesített állatok és tárgyak életébe. Ami azonban elbeszélései tartalmát, mondanivalóját illeti, semmi sincs bennük, ami kitalálás, megkonstruált elem lenne. [...] Mint egy lírikus, szüntelenül önmagát, saját élményeit tárja elénk. Regényeiben éppúgy, mint meséiben, történeteiben. [...] Életműve tulajdonképpen alig más, mint egy darabokra tördelt, rendezetlenül reánk maradt, lírikus önéletrajz.

Ezt az életrajzot a rút kis kacsáról szóló meséjében önti klasszikus mese formájába a költő. Ezzel a meséjével adja kezünkbe a kulcsot, mely költészetének megfejtését és összefoglalását teszi lehetővé az irodalmi elemzés számára, és megmagyarázza világ-raszóló sikerének titkát. Gyermekkorának nyomorúságáért, ifjúkora megaláztatásaiért, be nem teljesült szerelmeiért a mesék világában vesz magának elégtételt, hol szelíd humorral, hol fájdalmas iróniával, hol kíméletlen szarkazmussal jelenítve meg a baromfiudvar alantas világát, hol csak fújolóddó lenézésben volt része, míg egy szép napon a magasba emelkedve, ő maga teszi nevetség tárgyává a hápogó, gágogó, kotkodácsoló népséget.

Ez a gondolat foglalja össze Andersen egész költészetét. Mint csúffá tett, kikoszorózott királyfi a kanász ócska gúnyjában, ő jelenik meg az olvasók előtt, a furfangos Kis Kolozs az ő nevében áll bosszút a kapzsi szomszédon. A *tűzszerszám* obsitos katonája az ő számára szerzi meg a föld alatti kincseket, s a féltve őrzött királykisasszonyt a népi tündérmesék plebejus morálja szerint. Ő kacagja ki a meztelen királyt a füttyögető utcagyerekekkel, a kínai császár szép hangú fülemüléjében a maga költészetének egyszerű igazságát juttatja megillető helyére a kicicomázott mesterséges madár divatos dalocskájával szemben.

Íme, ez a titka Andersen világsikerének.”

TRENCSENYI LÁSZLÓ

A zsámbéki modell

*Javaslat az informatikai alapú, kétfokozatú tanítóképzés bevezetésére**

1.1. A magyarországi tanítóképzés – amint ez köztudott – 170 éves múltra tekint vissza. Az első önálló magyar tannyelvű tanítóképzőt 1828-ban alapította Pyrker János László érsek Egerben. Ebben az intézményben két tanulási év alatt a növendékek megismerték az elemi iskolai tantárgyak bővebb anyagát, elsajátították a neveléstant és a tanítástant, továbbá zenei ismereteket szereztek. Ez utóbbiakra különösen nagy gondot fordítottak. A leendő tanítóknak ugyanis kántori teendők ellátásához is szaktudást kellett szerezniük.

* Bencze Lóránt főigazgató irányításával és részvételével kidolgozta Sípós Lajos dékánhelyettes (ELTE BTK), Csébfalvi Károly matematikus, Szende Tamás, a nyelvtudomány doktora. Az anyag összeállításában észrevételeikkel, javaslataikkal közreműködtek a Zsámbéki Tanítóképző oktatói.

Az egyházi, gyakran püspöki kezdeményezésre alakult kétéves tanítóképzők azonban nem voltak megfelelők. Ezért került sor 1840 után öt „királyi katolikus tanítóképző” felállítására. Ezekben az intézményekben nem az egyházi szertartásokon való közreműködésre, hanem az iskolában tanítandó világi ismeretekre készítették föl a jelölteket. (1)

1869 után Eötvös József kezdeményezésére alakultak meg az állami tanítóképzők. Ezekben az iskolákban olyan 14–18 éves diákok tanultak, akik az intézmény befejeztével, kétévi tanítási gyakorlat és képesítővizsga abszolválásával tanítói oklevelet kaptak. Az így kiképzett pedagógusok az alsó fokozatú oktatási intézményekben minden tárgy oktatására felkészültek. Mivel ebbe az oktatási fokozatba a tudomány változása nem ért el, a közvetítendő ismeretek pedig szilárdnak tűntek, ezért itt a jó reprodukcióra való felkészítés volt a cél. Ennek megfelelően a képző intézetekben a legfontosabb tantárgyak a „tanmód”-ok voltak, legfontosabb feladat pedig a „mintatanítások” bevésése lett. (2)

Az általános tanítóképzés „eötvösi”-nek mondott koncepciója nálunk tovább élt 1949 után az egységes négyéves állami tanítóképzésben, az 1959 után szervezett, érettségire épülő hároméves felsőfokú tanítóképzők oktatási rendjében, az 1976 után véglegesre formálódott tanítóképző főiskolákon is. (3) A felsőfokú tanintézetekben azonban az „általános tanítóképzés” mellett valamilyen módon megjelent a specializáció igénye is. A debreceni intézményben népművelő-könyvtár szakosokat is képeztek, 1976-tól pedig mindenhol bevezették a szakkollégiumok rendszerét. A hallgatónak kötelezően választaniuk kellett egy stúdiumot az orosz nyelv, az ének-zene, a rajz, a technika, a testnevelés és egyet – pedagógia, népművelés, könyvtár – szakokból. (4)

Ez a szakosodási igény azt jelezte, hogy az általánosan képzett tanítókkal az iskolák nem tudják megoldani a maguk oktatási-nevelési-szervezési feladatait. (5) A demográfiai trendek változása pedig az 1980-as években arra készítette az oktatás irányítóit, hogy a végzett tanítók egy részének tegyék lehetővé a tanárképző főiskolák elvégzését, annak érdekében (is), hogy a gyermeklétszám alakulásától függően a pályán lévők akár az alsó-, akár a felső tagozatban taníthassanak.

1.2. A tanítóképzés Európa több országában ezenközben másként alakult. Finnországban a hatosztályos alapiskola teljes időszakára egyetlen intézményben képeznek tanárokat. Más országokban – például Angliában, Walesben, Dániában, Hollandiában, Spanyolországban és Svájcban az általános tanítóképzést összekapcsolják specializálódással is. Van, ahol a képzési idő egyharmadában történik ez (Dánia), van, ahol a szakosodás alapvető igény (Spanyolország), és van, ahol mindez a képzés felét tölti ki (Svájc). (6) A szakismeretek (szaktárgyi ismeretek) szerzésének lehetősége és mértéke ezekben az államokban jóval meghaladja a magyar intézmények szakkollégiumi rendszerében szerezhető információkat.

1.3. A magyar művelődésügyi és oktatási, valamint az igazságügyi miniszter a közoktatásról szóló 43069/1992. számú (ezután a kormány és a parlament elé terjesztendő) törvénytervezetében „A közoktatás pedagógiai szintjei és a szintekhez kapcsolódó intézmények” című fejezetben az oktatás „elemi szint”-jét 6 évfolyamban, az „alsó középszint”-et a 7–10. iskolaévben jelöli meg. A parlamenti vita az „elemi szint” időtartamán feltehetőleg nem fog változtatni, ez ugyanis a világ igen sok országában hasonló időmennyiség; (7) a benyújtandó felsőoktatási törvénytervezet pedig bizonyára nem fog kategorikusan intézkedni sem a meglévő formák megszüntetéséről, sem új formák kötelező kialakításáról. A törvénytervezet a tanárképző intézményeket arra fogja ösztönözni, hogy keressék meg a helyüket az új iskolarendszer kiszolgálásában. A tanítóképző főiskolák esetében ez a 6–10 éves korosztály tanítására elgondolt és kialakított általános tanítókat felkészítő szisztéma felülvizsgálatát fogja eredményezni.

A tanítóképzés korszerűsítésének és adaptációjának egyik lehetséges változata a kétlépcsős tanítóképzés. Ez a rendszer minden felvett hallgatót felkészítené a 6–9 éves korosztály általános képzésére és nevelésére, valamint a 10–12 éves diákok szaktanítói ok-

tatására. A tantárgycsoportok vagy tantárgyak szaktanítóinak alkalmat adnak arra, hogy graduálisan vagy posztgraduálisan újabb ismeretekhez (és ezzel újabb oklevelekhez, diplomákhoz) jussanak olyan szakterületeken, amelyekre a jövőbeni oktatási, művelődési és szabadidő-intézményekben nagy szükség lesz. Egy ilyen felsőfokú tanítóképzés felkészítene a törvénytervezetben leírt munkakörökre is, szakszerűbbé tenné az oktató-nevelő munkát, segítséget adna az iskola szolgáltató funkciójának ellátásához, perspektívát nyújtana a pedagógusoknak, biztosítaná, hogy elméletileg megalapozott tudás birtokában, személyiségüknek legjobban megfelelő munkakörökben helyezkedjenek el, (a törvénytervezet munkaköreit idézve) legyenek „általános tanítók az 1–3. osztályban, tantárgycsoportot oktató „szaktanítók, a 4–6. évben, vegyenek részt az „iskolaotthonos nevelés”-ben, legyenek „napközi otthonban működő pedagógusok”, szabadidő-szervezők.

A kétfokozatú tanítóképzés arra is lehetőséget adhat hogy valaki mindezeket a munkaköröket az intézmény érdekében, vagy egyéni ambíciótól vezéreltetve akár váltogassa is.

1.4. A Zsámbéki Tanítóképző Főiskola számára nemcsak az a kérdés, hogyan alakítsa ki az új oktatási törvényhez és az új iskolaszervezethez igazodva a maga új profilját, hanem azt is mérlegelni kell, hogyan járuljon hozzá Magyarországon a katolikus tanítóképzés újjászervezéséhez, mennyiben adjon példát a katolicizmus értékrendjének, a magyar tanítóképzés fennálló hagyományainak az érvényesülésére, továbbá az elmúlt időszak és az adott intézmény legjobb hagyományainak továbbélésére.

1.4.1. A katolikus értékek funcionáltatásában feltehetőleg az egyházi főhatóság álláspontja lesz a döntő. Mivel az egyház és a szerzetesrendek iskolapolitikája sohasem a múltba nézett, hanem minden esetben a korszak érvényes vagy éppen alakuló pedagógiai gondolatát karolta föl, ezért biztosra vehető, hogy az intézményt felügyelő egyházi hatóság nem óhajt visszatérni a történelmi kezdetekhez, a kántortanító pedagógusok képzéséhez. Ugyanakkor a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola már a tervezés fázisában felajánlhatja (előkészítheti, megtervezheti) a katolikus egyházi zene- és képzőművészet oktatását, kutatását, népszerűsítését, továbbá előkészítheti a néphagyományban élő katolikus dramatikus játékok vizsgálatát és tanítását.

1.4.2. A magyar tanítóképzés 170 éves történetében azok voltak a sikeres intézmények, ahol nem végrehajtókat, hanem gondolkodó szellemű embereket neveltek. Mérlegelni kell, milyen formákban érvényesülhet egyszerre a katolicizmus értékrendje, hagyománytisztelte és a szellemi szabadság kutatászenvedélye.

1.4.3. Az új intézmény szellemi felépítése közben szembe kell nézni az elmúlt időszak értékeivel is. Ebben a periódusban a jelszavak a szociális egyenlőség elvét hirdették, időnként – a felvételek esetében – hátrányos helyzetű társadalmi osztályok, csoportok lehetőségeit adminisztratív intézkedésekkel is támogatták. Mindezek ellenére Magyarországon a társadalmi mobilitás sokkal kisebb mértékű volt, mint a világ nyugati részén. Éppen ezért meg kell tervezni, hogy a korábbi korszak deklarált, de nem érvényesült elvei hogyan érvényesülhetnének a közeljövőben.

1.4.4. Az oktatás tartalmának meghatározásában kiindulópont, hogy mire lesz szüksége a 6–12 éves gyermeknek, akit az a tanító tanít majd, akit a főiskolai tanárok tanítanak. A gyermeknek olyan tudással és egyéniséggel kell rendelkeznie, aminek következtében nem tudja majd becsapni felnőtt életében, és meglesz a kellő kudarctűrő képessége is a boldoguláshoz. Ennek érdekében a főiskola ars didacticájához tartozik, hogy a hallgatókat tanulmányaik során az új ismeretek jó hatásfokú befogadására nyitottá, ismereteik embert formáló kisurgázására képessé, az őket majdán a gyermekeik nevelésével megbízó közösség példamutató segítségére alkalmassá tegye. Az oklevél megszerzéséhez feltétlenül szükséges ismeretek átadásán túl a főiskolának törekednie kell arra is, hogy hozzájuttassa hallgatóit olyan fizikai és erkölcsi tartáshoz és műveltséghez, amellyel végzett tanítóként folyamatosan jobbitani tudják saját életük minőségét, példájukkal ta-

nítványaikét, munkájuk szabadságát pedig kellő fedezet birtokában a lehető legjobban kiaknázhassák. A fentiekben a főiskola keresztény és a katolikus verete, a hit a hívő tanítónak azt az oldalvilágítást adja meg, melyben ezek az értékek még fényesebben, mintegy természetfölötti fényben ragyognak. Ez a világítás az értékeket ugyanakkor biztonnával, éles határokkal látja el és meg is védelmezi.

1.5. Mivel az újfajta tanítóképzés nehéz és bonyolult feladat lesz, az óvodapedagógusi és a tanítóképzést különválasztva kell továbbvinni. Az idézett törvénytervezet szerint – az óvodai szakemberek olyan pedagógusok volnának, akik 3 éves kortól „a tankötelezettséghez szükséges fejlettség eléréséig, legfeljebb 7 éves korig” terjedő korosztállyal foglalkoznának, végeznék a gyermekek iskola-előkészítését, a tanítók pedig a 6–12 éves korosztály pedagógusai volnának. A kétféle képzés szimbiózisának egyetlen oka lehet: az egységes szellemű és szemléletű intézményben a pedagógiában és a pszichológiában érvényesület a kooperáció, s mindkét terület számára hasznos lehet az információ-áramlás megszervezése.

1.6. Az elemi iskolák tanítóinak képzésére vonatkozó gondolatmenet valamilyen formában hasznosítható lehet az óvodapedagógusok képzésében is.

2.1. A kétlépcsős tanítóképzés elméleti alapja egyrészt az a fejlődéslélektani felismerés, miszerint az iskolába kerülő diák a 9. életév tájékán lép a személyiségfejlődés és énképalakítás új szakaszába, a gyermekkor végéhez pedig 12 éves kora környékén érkezik el. (8) Ebben a két korszakban eltérnek ugyan a személyiségfejlesztés feladatai és módszerei, de nem különböznek annyira egymástól, mint például a 9–12 és a 15–18 évesek esetében. (9) Ezt a szisztémát igazolhatja egy morálfilozófiai tény is. Az új iskolában, a demokratikus társadalom gyakorló terepén nyilvánvalóan az első pillanattól kezdve az autonóm erkölcs kialakítása a cél, nem szabad azonban szem elől téveszteni Piaget gondolatmenetét arról, hogy az 5–7 (6–9) éves gyerek erkölcsi felfogása heteronomikus, azaz a kisember nem vesz figyelembe még enyhíthő körülményeket, kész arra, hogy végrehajtsa a más(ok) által megfogalmazott (erkölcsi parancsban rögzített) törvényeket. A 9 éves kor környékén az ember a szabályt nem engedelmességből, hanem belátásból követi, nem a törvény betűje, hanem szelleme szerint jár el, háttérbe szorul ekkor az engedelmesség és függőség, helyébe a szabálytisztelet és szolidaritás lép. (10) A kétlépcsős tanítóképzés mellett szól – harmadrészt – egy praktikus pedagógiai tény is. A 6–9 éves korosztály számára, más-más hangsúllyal ugyan, de cél az írás-olvasás, az elemi kommunikáció, a számolási alapkészségek elsajátítása. A 9–12 éveseknek mindez már eszköz a világ birtokbavételéhez. A tanítóknak a különböző tantárgymódszertanokban egyformán csak az első szakaszra kellene felkészülni. A második szakaszban megvalósuló oktatásra már tantárgyakban vagy tantárgycsoportokban készülnének, s ezzel – a felszabaduló pedagógiai órák lehetőségeit kihasználva – alkalom nyílna egy-egy tudománycsoportban a tudományelméleti megalapozásra is. Egy ilyen stúdiumsor sokféle haszonnal kecsegtetne: javítaná a tanítóképzőbe járók elvonatkoztatási készségét, kreativitását, visszahatna a 6–9 éves korosztály általános tanítására is; a tudomány (tudománycsoporttal való megismerkedés megalapozná a graduális és posztgraduális továbbképzést, arra ösztönözne, hogy a szaktanító, mivel a 9–12 éves korosztályban a tudományok elemi szintű transzformálására van szükség, élete végéig őrizze meg a szaktudományába (szaktudománycsoportjába) tartozó tények és folyamatok iránti érdeklődését. És még egy szempontból fontos lenne az általános tanítóképzésről a szaktanító képzésre való áttérés. A jövő iskolája mindenképpen nagyobb önállóságot fog követelni a pedagógustól. A tanítónak nem lesz elég „mintatanítások”-at reprodukálni, nem lesz elégséges „bővebben ismernie az elemi iskola tantárgyait”, amint az a XIX. században még érvényes cél volt, hanem neki önállóan kell kialakítania majd talán a tantárgyát, tan-

terveket, esetleg tankönyveket, segédleteket kell készíteni. Ez pedig elképzelhetetlen, ha nem ismeri a tudomány (tudománycsoport) belső logikáját.

2.2.1. A kétlépcsős tanítóképzés révén a következő feladatokra készülne föl minden hallgató:

- az 1–3. osztály (mai gyakorlat szerint 1–4. osztály) általános tanítására,
- a 4–6. osztályban szaktanítóként végzendő munkára,
- vagy egy tantárgyban (magyar nyelv és irodalom, matematika, hittan, természettudomány, német, angol nyelv, testnevelés, ének, rajz),
- vagy egy tantárgycsoportban (társadalomtudomány, természettudomány, művészetek);
- a drámatanítói vagy média, továbbá környezettani, mezőgazdasági, egészségnevelési és családvédelmi stb. feladatokra.

2.2.2. Úgy kellene megszervezni a kétlépcsős tanítóképzést, hogy a legjobbak esetében előkészítője (megalapozója) legyen az egyszakos tanári diploma megszerzésének is, lehetőséget adva arra, hogy a hallgató egyéni érdeklődése, ambíciója és tehetsége szerint a tanegységeket akár graduális, akár posztgraduális formában is teljesíthesse. (11) Mindezeket a stúdiumokat (először a stúdiumok egy részét) a már pályán lévő tanítók továbbképzésére is meg kellene szervezni.

2.3. A kétlépcsős tanítóképzés kialakításához az alábbi döntések meghozatala szükséges:

A struktúra kialakítása közben a megoldandó feladat a meghatározó, nem pedig a jelenlegi keretek megőrzése, a partikuláris érdekek érvényesítése.

A megnövelt képzési idő első felébe kell koncentrálni az általános képzés stúdiumait. Amennyiben a közalkalmazottakról szóló törvény művelődésügyi konkretizálása lehetővé teszi, esetleg ezt a fokozatot az egyetemi BA kvalifikáció mintájára külön névvel is lehetne illetni.

A jelenlegi tanszéki rendszer helyébe intézeteket kell szervezni. Az intézetek – a főiskola koncepcióját meghatározó alapelveket érvényesítve – maguk szabják meg a cél- és feladatrendszert, maguk állítják össze a programokat, maguk döntenek szakmai kérdésekben.

Már az alapképzés tanegységeit is úgy kell összeállítani, hogy – bizonyos határok között – a hallgató maga dönthessen a félévek terheléséről.

A munka egyik lehetséges kerete például ez lehetne:

2.3.1. Nyelvi Intézet

Részei: Magyar Nyelvi Tanszék

Tantárgypedagógiai Szakcsoport
Szemiotikai Szakcsoport
Hermeneutikai Szakcsoport
Retorikai Szakcsoport

Angol Tanszék

Német Tanszék

Cigány Nyelvi és Néprajzi Tanszék

2.3.2. Művészeti Intézet

Részei:

Esztétikai Szakcsoport
Irodalom Tanszék
Tantárgy-pedagógiai Szakcsoport
Zenei Tanszék
Egyházzenei Szakcsoport
Tantárgy-pedagógiai Szakcsoport
Vizuális Művészeti Tanszék
Egyházművészeti Szakcsoport

Tantárgy-pedagógiai Szakcsoport
 Drámapedagógiai Tanszék
 Média Tanszék
 Nyomtatott Média Szakcsoport
 Elektromos Média Szakcsoport
 Mozgóképpedagógiai Tanszék

2.3.3. Társadalomtudományi Intézet
 Részei: Hittudományi Tanszék

Néprajzi-népismereti és Honismereti Tanszék
 Történettudományi Szakcsoport
 Jogtudományi Szakcsoport
 Filozófiai Szakcsoport
 Közgazdasági és Pénzügyi Szakcsoport
 Egészség- és Családvédelmi Szakcsoport
 Kultúrantropológiai Szakcsoport

2.3.4. Természettudományi Intézet
 Részei: Matematika Tanszék

Tantárgy-pedagógiai Szakcsoport
 Informatikai-számítástechnikai Szakcsoport
 Mezőgazdasági és Környezettani Szakcsoport
 Biológiai Szakcsoport
 Földrajzi Szakcsoport
 Tantárgy-pedagógiai Szakcsoport

2.3.5. Neveléstudományi Intézet
 Részei: Pedagógiai Tanszék
 Pszichológiai Tanszék

2.3.6. Testnevelési Tanszék
 Tantárgy-pedagógiai Szakcsoport

2.4. Az intézeteknek, tanszékeknek, szakcsoportoknak a belső óraszámarányok kialakításában az alábbiakból kell kiindulniuk:

A most készülő felsőoktatási törvény rögzíteni fogja, milyen típusú intézményekben, milyen típusú stúdiók elsajátítása után milyen diploma szerezhető. A diplomák egyenértékűségét biztosítandó „kimeneti” oldalról történik a meghatározás; „bemeneti” reguláció a tárgyak megnevezésére és felsorolására fog szorítkozni. Ez a törvény csak a kötelező minimumot és a tanegységek minimális és maximális mennyiségét fogja szabályozni. Minden egyetem és főiskola ennek elfogadása után kezdhet hozzá a maga programjának kialakításához.

A Zsámbéki Tanítóképző Főiskolának érdemes volna most áttekinteni, melyek azok a tanegységek, melyek a kétfokozatú tanítóképzés kialakítása esetén az alapképzés időszakában kerülnek sorra, s melyek azok, amelyek a későbbiekben; mérlegelni kellene, hogyan igazítható a két fokozat úgy egymáshoz, hogy átfedések ne zavarják a munkát.

3. Javaslat az informatikai megközelítésű oktatás bevezetésére minden tantárgyban.

A főiskolán folyó informatika-oktatásnak három fő funkciója van:

– „Felszereli” a hallgatót olyan egyéni használatra szánt eszközökkel, amelyekkel már tanulásukat és későbbi munkájukat is jól lehet segíteni. (Szövegszerkesztés, táblázatkezelés, gazdaságmatematika, gépi rajzolás, hálózati szolgáltatások igénybevétele, stb.) Viszonylag gyorsan lehet a praktikus is használható ismereteket átadni. (Gondoljunk csak arra, hogy mivel a szövegszerkesztő programok használatához először is a vakon-

gépírást tanítjuk meg, azzal máris nagyobb darab kenyeret adott a főiskola a hallgatónak.)

– Segíti az összes többi tantárgy ismereteinek jó hatásfokú, aktív birtokbavételét. Lehetővé teszi, hogy a tanító első fokon minden tudományágban alapvető eligazítást adjon, ismét „polihisztor” legyen, a felületesség veszélye nélkül.

– Élő példán mutatja be az informatika legújabban felkínált lehetőségeinek, az ún. intelligens, „negyedik generációs” szoftvereknek, az ismeretalapú szakértői és tanácsadó rendszereknek a szakmaközi együttműködést oly hatásosan segítő szolgáltatásait.

3.1. Éppen az informatika-oktatás harmadik funkciója kínálja fel azt a lehetőséget, aminek alapján a főiskolát más hasonló intézményektől (ugyancsak) megkülönböztető jelzők egyikét el lehet majd nyerni. Ha ugyanis lehet olyan témát találni, ahol a legkülönbözőbb szakmájú emberek ismereteiket, tudásukat (az információtechnológia alázatos segítségével) egy közös cél érdekében hasznosíthatják, akkor e téma alkalmat adhat arra, hogy a harmadik évezred polgárainak nevelőit a felértékelődött kooperatív munka megbecsülésére taníthassuk.

Az információk keletkezésének, továbbításának, tárolásának és visszakeresésének, feldolgozásának, továbbá a feldolgozási eredmények felhasználásának számos olyan eleme van, ami a számítógépektől függetlenül is jelen van egész világunkban. Ha segítünk felismerni a legfontosabb törvényszerűségeket, tanítványaink a géppel támogatott információkezelést illetően is viszonylag időálló ismeretekhez juthatnak. Míg sok technikai ismeretünk „felezési ideje” mintegy öt év, addig az újabb és újabb eszközök gyors megismerését épp az említett időálló ismeretek segítik a legjobban.

Az oktatási program módszertani jellegzetessége, hogy az informatikai alkalmazásokat mindenkor a többi tantárgyban éppen tanultakon kívánja bemutatni.

3.2. Illusztráció:

Magyar nyelv. Írj egy százszavas híradást szövegszerkesztővel, és hozd olyan formára, hogy az a másnapi újságban akár meg is jelenhessék!

Angol nyelv. Ellenőrizd dolgozatod helyesírását a SPELLCHECKER programmal! Az értelem megtartásával írd át adott tízsoros angol nyelvű szöveget a THESAURUS alprogram által javasolt szinonimák felhasználásával!

Testnevelés. Számítógépbe bekötött két infrakapu segítségével készítsünk a tornateremben egy elektronikus időmérésű futópályát! Szervezzünk olyan osztály-futóversenyt, amelynek mindenkori és végeredményeit a képernyőn leolvashatjuk!

Ének-zene. a) Készítsd el a „Kitrákotty mese” logikai sémáját! b) Generálj a SOUND és a PLAY utasítás felhasználásával egy természetes és egy temperált C-dúr skálát! Próbáld megkeresni azokat az évfolyamtársaidat, akik a két skálát hallás után biztonságosan meg tudják különböztetni!

3.3. Az már ezekből a példákból is látható, hogy a módszertani elvből a szükséges szakismereti tanterv anyaga jól leszarmaztatható.

A program megvalósításának nélkülözhetetlen feltételei, kritikus sikertényezői:

- Korszerű, didaktikus tananyag és tanterv megléte;}
- Jól felkészült oktatók működése;
- Alkalmas oktatási eszközök (hw/sw) rendelkezésre állása;
- A tanári kar és a hallgatók egyetértése, elvi támogatásának megszerzése, „belelkesítése”;
- Az oktatási (beleszól)hatóságok jóváhagyása;
- A tantárgy oktatásának anyagi fedezete.

Prioritásokat majd csak e tényezők érvényesülését célzó folyamatokra kell megállapí-

tani. A tervek feltárásával segítséget kell kérni külföldről és hazai szakemberektől és intézményektől.

A kétfokozatú tanítóképzés bevezetésével egyidejűleg kell az informatikai tananyagot és a tantervet összeállítani és az összetantárgy szaktanárait átképezni úgy, hogy szak-
tárgyaikat ők maguk oktassák informatikai alapon, s az informatika külön tárgyként min-
tegy „jelentőségét veszítse”. Így az informatikai alapon történő képzés nem növeli az óra-
számot.

4. Az általános, a szaktanító- és a posztgraduális képzés egymára építhetőségét jól lehet demonstrálni a most folyó tanítóképzés, ennek korrekciója tehető javaslat és a gra-
duális/posztgraduális magyar szakos szaktanító és szaktanár képzés összekapcsolásá-
nak egyik variációjával.

4.1. A hároméves tanítóképzésben a magyar nyelv és irodalom tanegység részét a kö-
vetkező stúdiumok képviselik: (12)

Első változat:

magyar nyelvi előadások	heti 1 óra 1. és 2. félév
helyesírási szeminárium	heti 1 óra 1. félév
nyelvművelés szeminárium	heti 1 óra 2. félév
beszédművelés szeminárium	heti 1 óra 2. és 3. félév
magyar nyelv szeminárium	heti 1 óra 2. félév
	heti 2 óra 3. és 4. félév

Második változat:

Leíró nyelvtan	4 félév, 4 előadás, 4 szem.
Beszédművelés	2 félév, 2 szeminárium
Irodalmi tanegységek (13)	
Gyermekirodalom	2 félév, 2 előadás, 2 szeminárium
Korunk irodalma	2 félév, 2 szeminárium
Tantárgy-pedagógiai tanegységek	
Anyanyelv és irodalom tantárgyp.	4 félév, 4 előadás, 4 szem.

4.1.2. A 4 éves tanítóképzés első két évében, az általános tanítóképzésben, a ma-
gyar nyelv és irodalom tanegységcsoportban a következő tárgyak oktatására kerül-
hetne sor:

Nyelvészet tanegységek: (14)
Az ember és a nyelv (előadás, 14 óra)
A nyelv elem- és szerkezetana (előadás, 14 óra)
A nyelvi/közlési tartalmak (előadás, 14 óra)
A nyelvhasználat (előadás, 14 óra)
Helyesírás: I. félév (szeminárium 15 óra)
Hangtani, alaktani, grammatikai elemzés: II. félév (szem.: 30 óra)
Komplex szövegelemzés és szerkesztés: III. félév (szem.: 30 óra)
Beszédműelemzés és szerkesztés: IV. félév (szeminárium 15 óra)

Elképzelhető egy másik koncepció is: (15)

Az ember és a nyelv. Nyelvtörténet (előadás, 14 óra)

Leíró magyar nyelvtan: 2 félév (1 előadás+2 szeminárium;
az első szeminárium:

Helyesírás. (A szemináriumok mindig 2–2 órások.)

Tájnyelvek és nyelvművelés; beszédművelés és retorika (ea., 14 óra)

Beszédművelés és retorika: (szeminárium 30 óra)

Irodalmi tanegységek: (16)

Irodalomesztétika: I. félév (előadás, 14 óra)

Irodalmi prozeminárium: 4. Műelemző gyakorlatok (szem. 30 óra)

Irodalomhermeneutika: 3. A műbefogadás fokozatai (ea. 30 óra)

Tantárgy-pedagógiai tanegységek:

A magyar nyelv és irodalom tanítása az I–III. osztályban.

Hospitálás és óraelemzés: II. félév (gyakorlat 30 óra)

Dramatikus játék, énképfejlesztés az I–III. osztályban. Hospitálás, dramatikus

tréning, mikrotanítás: III. félév (gyakorlat 30 óra)

Tanítási gyakorlat az I–III. osztályban IV. félév (gyak. 30 óra).

A 4 éves tanítóképzés első két évében mindez tehát a következő terhelést jelentené:

Nyelvészet:

4 vagy 3 előadás, 4 vagy 3 kollokvium,

4 vagy 3 szeminárium, 4 vagy 3 gyakorlati jegy

Irodalom:

2 előadás, 2 kollokvium

1 előadás, 1 gyakorlati jegy

Tantárgy-pedagógia:

3 gyakorlat, 3 gyakorlati jegy

A 4 éves képzés első 2 évét önállóan megtervezett és megvalósított, bizottság által értékelt mintatanítás zárja az I–III. osztály bármelyik tantárgyából.

4.1.3. A szaktanítóképzés során (az V–VIII. félévben) az alábbi stúdiumok szerepelhetnének a magyar nyelv és irodalom tantárgyban specializálódni kívánók programjában:

Nyelvészeti tanegységek: (17)

Az általános nyelvészet főbb irányjai. A történeti nyelvtudomány. A XX. század nyelvleíró vizsgálatai, iskolái és nyelvészeti irányzatai. A nyelvészet társtudományai.

[1.1.3.; különös tekintettel a strukturalizmus, a szemiotika és a szemantika interpretációjára] (előadás 30 óra)

Nyelvjáráskutatás napjainkban, beleértve a határokon túli nyelvjárásokat is. Egyeztethető az 1.1.4. sz. tanegységgel (előadás 30 óra).

Választható tanegységek:

Bevezetés a nyelvtudományba. A nyelv és nyelvhasználat viszonya ... [1.1.1. tanegység]

A nyelvtudomány forrásai, segédeszközei ... [11.2. tanegység]

A magyar nyelvemlékek ... [1.2.2. tanegység]

Retorika. A retorika kialakulása, története ... [1.4.3. tanegység]

Irodalmi tanegységek:

Az antik irodalom története (előadás, 14 óra) [1] (18)

Bibliai ismeretek (előadás, 14 óra) (19)

Az egyetemes művelődés története a XVIII. század végéig [6]

Az egyetemes művelődés története a XIX.–XX. században napjainkig (előadás, 30 óra) [7]

A XX. század világirodalma (előadás, 30 óra) [10]

A XX. századi magyar irodalom főbb irányjai (előadás, 14 óra) [16]

Választható tanegységek:

Az irodalomtudomány áramlatai (előadás, 14 óra) [2]

A magyar irodalom a XVI. sz. végéig (előadás, 30 óra) [11]

A magyar irodalom története a XVII.–XVIII. században (előadás, 14 óra) [12]

A reformkor irodalma (előadás, 14 óra) [13]

A magyar líra a XIX. század 2. felében (előadás, 14 óra) [14]

A magyar próza és dráma a XIX. század 2. felében (előadás, 15 óra) [15]

Szeminárium a régi magyar irodalomból és a felvilágosodás korából (szeminárium 30 óra) [17]

Szeminárium a XIX. sz. magyar irodalmából (szeminárium 30 óra) [18]

Szeminárium a XX. század magyar irodalom köréből (szem. 30 óra) [19]

Tantárgy-pedagógiai tanegységek:

A magyar nyelv és irodalom tanítása a IV–VI. osztályban (szeminárium, 30 óra)

Tanítási programok és stratégiák. Hospitálás, óraelemzés, mikrotanítás, tantervkészítés (szeminárium, 30 óra)

Tanítási gyakorlat a IV–VI. osztályban (30 óra)

A 4 éves képzés második két évét államvizsga és szakdolgozatvédés zárja.

4.1.4. A választható tanegységekből 2 nyelvészeti és 2 irodalmi tárgy választása kötelező.

4.1.5. Amennyiben a hallgató teljesíti a szabadon választható (e listában korántsem teljes választékon prezentáló) nyelvészeti tanegységeket, leteszi a meghatározott szigorlatokat, teljesíti az irodalmi kötelezettségeket (szigorlatot tesz az 1, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16-os számmal jelzett tanegységekből), megvédi valamelyik szakterületről készített dolgozatát, továbbá abszolválja az előírt pedagógiai és pszichológiai vizsgákat, (a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola jogosultsága esetén) graduális vagy posztgraduális formában, meghatározott időn belül a szaktanítói diploma mellé magyar szakos tanári diplomát is szerezhethet.

5.1. Ki kellene dolgozni, hogyan szerezhető a szaktanítói oklevél mellé drámatanítói szakképesítés, pontosan megtervezve, milyen viszonyban lehet ez a Színművészeti Főiskolán szerezhető hasonló oklevéllel.

Megszervezhető a főiskolán hasonló (graduális és posztgraduális) képzés matematikából, német és angol nyelvből.

5.2. Mérlegelni kellene a kétfokozatú képzés lehetőségét a pedagógiában és a pszichológiában is.

6. A kétfokozatú képzés bevezetéséhez mérlegelni kell az alábbiakat:

6.1. A magas színvonalú elméleti képzés mellett szükséges a gyakorlóterep; a gyakorlóiskola megszervezése is. Ebben az intézményben semmiképpen ne a frissen itt végzett hallgatók tanítsanak! Ellenkezőleg, csak olyanok dolgozzanak itt, akik 10 évet tanítónak dolgoztak, ismereteket integráltak, publikálnak, jártasak a tantervek és segédletek készítésében.

6.2. A tantárgy-pedagógiát csak 15 évesnél hosszabb tanítói gyakorlattal szabad oktatni. E munkakörben nem feltétel az egyetemi végzettség.

6.3. A tantárgy-pedagógia oktatását és a szakvezető tanári munkát össze kell hangolni. Tanszékenként 1–1 tanárképzési megbízott koordinálja ezt a tevékenységet, ellenőrzi a gyakorlóiskolában folyó szakmai munkát.

6.4. Minden oktatói fokozatban meg kell határozni, mi az alkalmazás feltétele; nem szabad azonos (formális) feltételrendszert kialakítani.

JEGYZETEK

- (1) A magyar nevelés története. Tankönyvkiadó, Bp. 1988. I.229., 291–294., 365–366.
- (2) Vö.: *Bárány Ignác*. Az olvasás tanmódja. Lampel Róbert kiadása, 1874.
- (3) Ennek változatlan érvényességéről nyilatkozott *Hunyadi Györgyné dr.* A Tanító 1992. októberi számában.
- (4) Pedagógiai lexikon. IV. 1988. 256.
- (5) A különböző „betélapok”-kal rendelkező tanítók nem jutottak érvényes, érdemében felhasználható vagy jogilag érvényesíthető tudás birtokába.
- (6) *Vajó Péter* (szerk.): Pedagógusképzés, továbbképzés, „pedagóguskutatás” Nyugat-Európában. Háttér Kiadó, 1988. 14., 39., 62., 99., 117., 122.
- (7) Vö.: *Koczka János*: Középfokú oktatási reformok története tíz országban. OPKM kiadás, 1970.;

- Sipos Lajos (szerk.): Irodalomtanítás Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában, Japánban, Olaszországban, Portugáliában, Szovjetunióban és Magyarországon. Honffy Kiadó, 1991.; *Sipos Lajos*: Iskolapéldák: Élet és Irodalom, 1992. szeptember 18.
- (8) Vö.: *Kelemen László*: Pedagógiai pszichológia. Tankönyvkiadó, 1984.; *Mérei Ferenc–V. Binét Ágnes*: Gyermeklélektan. Gondolat, 1985.; *Bruno Bettelheim*: A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Gondolat, 1988.
- (9) Jól mutathatja egy szépirodalmi alkotás is, mennyire nem alkalmas ugyanaz az ember a 10–12 évesek és a 15–18 évesek oktatására. Vö.: *Márai Sándor*: Bébi avagy az első szerelem.
- (10) *Mérei Ferenc–V. Binét Ágnes*: l.m. 221–222.
- (11) A tanítóképzés és tanárképzés ilyen összekapcsolását már megvalósították a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán.
- (12) A nyelvészeti oktatás első változata jelenleg a Zsámbéki Tanítóképző Főiskolán valósul meg (összeállította: *dr. Gasparics Gyula, Hornyák József, dr. Kovács Erzsébet, Sasvári Márta*), a második a Budapesti Tanítóképző Főiskola gyakorlata (*dr. Csikvári Gábor* szíves közlése).
- (13) A Budapesti Tanítóképző Főiskola tanrendje szerint.
- (14) *Dr. Szende Tamás* javaslata.
- (15) *Dr. Csikvári Gábor* javaslata.
- (16) Az irodalmi tanegységeket a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola tanítási programja szerint állítottam össze (a programot *dr. Láng Gusztáv* tanszékvezető főiskolai tanár készítette.)
- A []-ben szereplő szám az eredeti listán szereplő tanegység sorszáma. Ahol a tantárgy elnevezése után nincs ilyen szám, ott a tanegység programba állítása az én javaslatom.
- (17) A magyar nyelv és irodalom szak képesítési feltételeit *dr. Kenyeres Zoltán* egyetemi tanár (ELTE BTK) elnöklétével és *dr. Grétsy László* főiskolai tanár társelnöklétével (ELTE TFK) egy bizottság dolgozta ki. A []-ben szereplő, 3 számjeggyel ellátott tanegységek e bizottság előterjesztéséből valók. Az I–IV. félév nyelvészeti programjában szereplő stúdiumokat elnevezésben és tartalomban egyeztetni lehetne ezen előterjesztés 1.3.1., 1.3.2., 1.3.4., 1.3.5., 1.4.1., 1.4.4. számokkal jelzett tanegységeivel. Vö. melléklet.
- (18) A []-ben szereplő számok *dr. Láng Gusztáv* programjának sorszámai.
- (19) A Kenyeres-féle bizottság tervezetének tanegység-elnevezése.

BENCZE LÓRÁNT–SÍPOS LAJOS–
CSÉBFAI KÁROLY–SZENDE TAMÁS

„Emlékezés az új iskolára”

Egy – ha jól emlékszem Békés megyei – pedagógiai hírmondóban böngészve bukkantam a könyvre, amelynek már a címe is felkeltette érdeklődésemet. Szerzőit nem ismerem, róluk sose hallottam. De ebbe a könyvbe a fáradságos munkán kívül egész lelküket beleadták.

Joggal jelentik ki, hogy Domokos Lászlóné, „Emmi néni” iskolája – amellet, hogy mélyen vallásos – forradalmian új volt. Új egész felépítésében, berendezésében (az épülettől a kerten át, a mozgatható padokig) s módszereiben, nevelési rendszerében, új a tanulókról készített pszichogramokban, a tipizálásban, a globális olvasástanításban, a csoportmunka bevezetésében, az osztály- és tanórarendszer tudatos oldásában, demokratikus légkörében, a szociális érzékenységre nevelésben.

A könyv két fő részre oszlik. Az elsőben leírást és elemzést olvashatunk – a másodikban volt növendékek és tanárok (pl. *Bibó István, dr. Waczulik Margit*) visszaemlékezéseit.